

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomiky

TEZE K DIPLOMOVÉ PRÁCI

Fiskální nerovnováha v ČR

David Sedlecký

© 2015 ČZU v Praze

Souhrn

Cílem práce je zhodnotit vývoj fiskální nerovnováhy v České republice, se zaměřením na deficit státního rozpočtu. Tohoto cíle je dosaženo pomocí dílčích cílů - zhodnocení rozpočtové bilance, vymezení příčin a determinantů vzniku schodku státního rozpočtu. Práce dále uvádí, během období které vlády nastal nejvyšší státní deficit a co bylo jeho příčinou. Dále je uvedena předpověď, jak se bude vývoj rozpočtového salda vyvíjet v dalších letech s ohledem na rozhodnutí a opatření v rámci fiskální politiky současné vlády. Zároveň je poukázáno na to, jak si ekonomika České republiky stojí v porovnání s ostatními zeměmi Visegrádské čtyřky. K naplnění těchto cílů bylo použito ekonomických a statistických metod – horizontální a vertikální analýzy, analýzy časových řad, komparace shodných ekonomických veličin, elasticity, regresní a korelační analýzy. Od roku 1995 do současnosti hospodářská Česká republika každoročně s deficitem státního rozpočtu. Nejsložitější situace nastala v roce 2009 během hospodářské krize, kvůli níž klesal výběr daní, a zároveň rostla nezaměstnanost. To se podepsalo na příjmové i výdajové straně státního rozpočtu. Velkou roli v rozpočtové nerovnováze má také neustálý růst počtu uživatelů důchodů. V současné době vláda spoléhá na zlepšení daňového výběru, který by měl výrazně pomoci vyrovnávat rozpočtové saldo.

Klíčová slova

Deficit, veřejný dluh, fiskální politika, státní rozpočet, fiskální nerovnováha, konvergenční kritéria

Cíle práce a metodika

Cílem diplomové práce je zhodnotit vývoj fiskální nerovnováhy v České republice v jednotlivých letech, s bližším zaměřením na deficit státního rozpočtu. Mezi dílčí cíle patří zhodnocení rozpočtové bilance, která by měla odpovědět na otázku, na které položky státního rozpočtu by bylo správné se blíže zaměřit, a snižovat či zvyšovat jejich hodnoty v příštích letech. Dále vymezení chyb minulých vlád ve fiskální a rozpočtové politice, kterých je vhodné se vyvarovat a preventivně vytvářet nápravná opatření ke zmírnění jeho dopadů. Práce dále nabídne prognózu, jak se bude deficit státního rozpočtu vyvíjet v následujících letech, což je možné určit z politického směřování současné vlády a prognóz ekonomických subjektů.

Stanovených cílů by mělo být dosaženo pomocí ekonomických a statistických metod. Horizontální analýza zkoumá změny absolutních ukazatelů v čase, vyjadřuje změnu v určité položce v procentech nebo indexem. Porovnání jednotlivých položek v čase se provádí v řádcích, horizontálně. Vertikální analýza neporovnává jednotlivé položky ekonomických ukazatelů v řádcích, ale odshora dolů, ve sloupcích. Vždy je tedy zvolen základ, ke kterému je zjišťován procentní podíl jednotlivých položek. Vertikální analýza se hodí ke stanovení nejvyššího procentního podílu ekonomických veličin, např. nejvyšší podíl na příjmové a výdajové straně státního rozpočtu, určení položky, která největší měrou vytváří státní deficit nebo veřejný dluh. Analýza časových řad je považována jako porovnání věcně a prostorově

souvisejících veličin, po sobě jdoucích, z hlediska času. Pro určení předpokládané závislosti položek příjmové a výdajové strany státního rozpočtu s dalšími ekonomickými ukazateli lze využít statistických a matematických metod, především regresní a korelační analýzy. Princip jednoduché regresní analýzy je založen na tom, že jedna proměnná je zvolena za nezávislou (vysvětlující) a druhá za závislou (vysvětlovaná), která je vysvětlující proměnnou ovlivňována. Cílem regresní a korelační analýzy je tedy popsání funkčního vztahu a závislosti mezi veličinami - vyjádření průběhu sledované závislosti prostřednictvím regrese a určení síly závislosti pomocí korelace.

Analyzovaná data hlavních makroekonomických ukazatelů České republiky (deficit státního rozpočtu, hrubý domácí produkt, míra nezaměstnanosti) byla čerpána z databáze Českého statistického úřadu. Dále byla využita data Statistického úřadu Evropské unie, Světové banky a webových stránek vládních institucí jednotlivých zemí Visegrádské čtyřky.

Výsledky a diskuze

Fiskální nerovnováha je jedním z nejrozšířenějších ekonomických problémů ve většině zemí světa. Málokterá země dokáže hospodařit s vyrovnaným státním rozpočtem a ještě k tomu účinně regulovat svůj veřejný dluh. Nerovnost mezi příjmovou a výdajovou stránkou ovlivňuje mnoho faktorů, které mohou vlády jednotlivých zemí eliminovat pomocí fiskálních opatření. Dozorčí roli má v této situaci také Evropská unie, jež dohlíží na plnění konvergenčních kritérií, týkajících se výše státního schodku a výše dluhu. První roky na začátku devadesátých let vznikaly v českém státním rozpočtu přebytky, tedy příjmy byly vyšší, než výdaje. Jistý podíl na tom měly příjmy z privatizace, která transformovala ekonomiku z plánované na tržní. Deficitní hospodaření se začalo utvářet v roce 1995, a přestože bylo původně zamýšleno jako podpora hospodářského růstu a vyrovnání domácí nabídky s poptávkou, postupem času se schodky státního rozpočtu staly neblahou tradicí.

Návodů, jak snížit deficit státního rozpočtu, bylo v historii České republiky hned několik a další dosud aplikovány nebyly. Když vláda potřebovala snížit státní výdaje v roce 2010, rozhodla se propustit deset tisíc státních zaměstnanců. Bylo nutné propočítat ekonomickou výnosnost tohoto rozhodnutí, protože ušetřené peněžní prostředky na zaměstnaneckých mzdách, musely být částečně kompenzovány povinným odstupným a následnými sociálními dávkami v nezaměstnanosti. Tyto dávky jsou však také jedním z možných nástrojů, vedoucích ke snížení státních výdajů. Ušetření spočívá v adresnosti sociálního systému, kdy jsou příspěvky nezaměstnaným vypláceny s maximální rozvahou a pouze těm, kteří na ně mají nárok. Nejsou poskytovány občanům, kteří se rozhodli na státním systému parazitovat. Jakákoliv podobná opatření, která jsou mezi politiky velmi oblíbená, neshledávají podobnou popularitu u běžných občanů. Nevoli lidí vyvolají zároveň jakékoliv změny na příjmové straně států, pokud se bude snažit snížit rozpočtový deficit pomocí nich. Řeč je zvláště o zvyšování daní. Daňové příjmy jsou nejstabilnějším státním výnosem, každoročně přináší do státní pokladny kolem 85 procent celkových příjmů.

Odhadovat vývoj deficitu státního rozpočtu v budoucích letech je složité. Je třeba brát v úvahu mnoho faktorů, které mohou na ekonomickou situaci působit. Mezi ně patří domácí

poptávka, růst mezd, vládní reformy, ekonomická situace sousedních států, fiskální cílení, vývoj na trhu práce, a v neposlední řadě také slibovaný daňový výběr, jenž by měl po vzoru Chorvatska, přinést do státní pokladny finanční prostředky, které v minulosti státu unikaly, v rámci daňových úniků a podvodů. Jak se bude situace s efektivitou výběru vyvíjet, ukáže až čas. Zatím to však v letošním roce vypadá, že zůstane pouze u „teoretického“ zlepšení, bez účinků v praxi. Vážně výběr spotřební daně i daně z přidané hodnoty. Nelze hodnotit opatření po prvních třech měsících fungování, ovšem na to, že daňový výběr měl být pověstným esem ve vládním rukávu, se požadovaný výsledek zatím nedostavil. Vyrovnaný státní rozpočet, jaký si občané pamatují z poloviny devadesátých let, tak v nejbližších letech „nehrozí“, přestože se ministr financí Babiš holedbal, že ho dosáhne již v roce 2017. To by se však musely sejít všechny faktory v ideální konstelaci. Musela by růst ekonomika, zvyšovat se poptávka, zlepšit se platební daňová morálka, nastat plná zaměstnanost, která by znamenala naprosté snížení mandatorních výdajů a zároveň odvedla do státního rozpočtu finance na sociálním a zdravotním pojistném a daních z příjmů. České republice by se musela vyhnout ekonomická krize nebo jiné neočekávané události, které na sebe vážou výplatu vysokých státních výdajů, např. povodně a podobné živelné pohromy. V tomto případě by bylo možné uvažovat o tom, že by státní příjmy mohly být vyšší, než výdaje.

V porovnání s ostatními zeměmi Visegrádské čtyřky, se Česká republika drží v mnoha ohledech v lepším průměru. Výraznou pochvalu si ČR zaslouží v řešení celkové nezaměstnanosti, která je jednou z nejnižších v Evropské unii a podařilo se snížit také nezaměstnanost mladých lidí a dlouhodobou nezaměstnanost. Ať už díky zvýšení adresnosti sociálních dávek nebo vhodným rekvalifikačním kurzům. Vzhledem k velikosti země a produkce v ní, nemůže Česká republika konkurovat sousedními Polsku, jehož hrubý domácí produkt je téměř dvakrát vyšší. S ekonomickou krizí se z časového hlediska dokázala Česká republika popasovat průměrně. Nejkratší trvání měla recese v Polsku a na Slovensku, nejdéle trápila Maďarsko, které mělo velké problémy se svým zadlužením. Často se hovoří o tom, kdy zbývající tři státy V4 (kromě Slovenska) vstoupí do eurozóny a přijmou tak společnou měnu euro. V České republice se na toto téma hodně spekuluje, politici se předhánějí v tipech, kdy by měna měla být přijata, ale konkrétní datum zatím chybí. Dá se předpokládat, že kvůli konzervativnosti české ekonomiky a povahy lidí, to v nejbližších letech nebude.

Hlavní použité zdroje

- [1] DVOŘÁK, P. *Veřejné finance fiskální nerovnováha a finanční krize*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck. 2008. 343 s. ISBN: 978-80-7400-075-1.
- [2] LAJTKEPOVÁ, E. *Veřejné finance*. 2. vydání. Brno: Akademické nakladatelství CERM. 2009. 162 s. ISBN 978-80-7204-618-8.
- [3] PEKOVÁ, J. *Veřejné finance, úvod do problematiky*. 4. aktualizované vydání. Praha: ASPI, a.s. 2008. 580 s. ISBN 80-7357-049-1.
- [4] TOMÁŠKOVÁ, E. *Veřejné finance*. Brno: Masarykova univerzita. 2006. 115 s. ISBN 80-210-4177-3.
- [5] PILNÝ, J. *Veřejné finance I*. 5. vydání. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2007. 226 s. ISBN 978-80-7194-963-3